

## **Historia magistra vitae**

(úvaha)

História je učiteľkou života. Tak často opakovaný výrok. Tak často opakujúca sa fráza, no napriek tomu si z nej spoločnosť neberie príklad či ponaučenie. Ved' nemali by sme sa poučiť z chýb a zo zverstiev minulosti? Áno, mali, lepšie povedané konečne by sme sa mali. No povedzme si, čo je iné oproti minulosti? Ved' aj v súčasnosti žijeme vo svete spoločenských kríz, otrasov či vojen. Vyzerá to tak, že sme sa teda ani trochu nepoučili. Tak teda má zmysel obzerať sa dozadu, keď žijeme v rýchlom svete a neistej budúcnosti?

Celá história je prepletená príbehmi z rôzneho obdobia, no hlavne je zoznamom víťazstiev a prehiev. Ponúka nám množstvo otázok, na ktoré však odpovede nikdy nie sú uzavreté. Jedna odpoveď jednoducho neexistuje. Neexistuje jeden jediný či platný záver. História zachytáva osudy a skutky ľudí situovaných do konkrétnych spoločenských, kultúrnych či politických súvislostí. Vynárajú sa mnohé otázky, práve v ktorých spočíva sila dejín.

Historici sú nasledovníci skúmania histórie, aj keď podávajú rozličné pohľady na jednu a tú istú problematiku či tému. Ich cieľom je nútiť nás byť aktívnymi, premýšľať, nútiť nás hľadať pravdu, súvislosti ako aj interpretovať historické príbehy. S Komenským sa spája vzdelanie, snaha pochopiť, učiť sa a nevzdávať sa. Presne tak by sme mali uchopiť i dejiny. Mali by sme pochopiť zlyhania, slabosti a na základe nich hľadať cestu k lepšiemu svetu, cestu za svetlom.

V dnešnom vyučovaní dejepisu prevládajú fakty a chýba kritické myslenie, chápanie v súvislostiach, v medzipredmetových vzťahoch. Keď však nepochopíme minulosť, nedokážeme pochopiť ani súčasnosť či budúcnosť. História je jedinečná! Jej miesto je pevné a nenahraditeľné. Je živou pamäťou ľudstva, ich spomienok, trápení či hodnôt. História predsa nie sú len školské učebnice, história sa deje práve teraz. Pomáha nám pochopiť, prečo vznikli vojny, prečo sa rozpadli ríše, prečo zlyhali niektoré reformy. Keby nebolo histórie, nerozumeli by sme politickým konfliktom, zákonom či hraniciam štátov. História nám dáva odpovede na otázky. „Kto sme? Odkiaľ pochádzame? Kde sú naše korene?“ Hoci nám história nedá hotové odpovede, dá nám kľúč na to, ako klásť tie správne otázky na veci, ktoré sa stáli dávno pred nami, no napriek tomu ovplyvňujú náš život. Učí nás pokore, upozorňuje nás na to, že aj mnohé štáty môžu zaniknúť, ako kedysi zanikli mocné ríše. To, čo máme dnes nie je samozrejmosťou. Súčasnosť je výsledkom dlhodobého boja, preto si vážme všetko, čo dnes máme. Učí nás zodpovednosti za naše vlastné rozhodnutia, pretože ukazuje, že každý čin

sa raz stane súčasťou dejín. A v tom spočíva jej význam, trvalý význam. Pri tom všetkom nám dejiny nastavujú zrkadlo, pravú tvár sveta, spoločnosti, života. Vďaka nim lepšie chápeme svet okolo nás.

Prečo sa vlastne s dejinami, prípadne s danou témou spája Ján Amos Komenský? Žil v 17. storočí, v období náboženských vojen, najmä 30-ročnej vojny. Jeho život odzrkadľuje rozpad starého poriadku, náboženskej neznášanlivosti či migrácie. Dejiny mu chtiac-nechtiac priamo vstúpili do života. Nebol jediný vzdelanec, ktorý má súvis s dejinami. Pozrime sa na iných umelcov, ako napr. spisovateľov. Aj Pavol Országh Hviezdoslav na sklonku svojho života netušil, že chytí do rúk pero a bude tvoriť. No keď vypukla 1.svetová vojna nedokázal mlčať. To je moment, keď vidíme, že dejiny zasiahnu každého bez rozdielu veku. Autori sú svedomím doby, pretože ich diela tu budú navždy, tak ako Hviezdoslavove Krvavé sonety. Prinášajú nám to, čo v učebniciach dejepisu nenájdeme. Hviezdoslav je silný príklad, no nie je jediný. Podobný postoj mali autori ako Martin Rázus, Janko Jesenský či Rudolf Dilong. Literatúra a dejiny sú navzájom prepojené, nakoľko dejiny dávajú autorom podnet na písanie a ich tvorba je tichým hlasom dejín.

„Ak dnes vieme, že dejiny nás neustále varujú, otázkou už nie je, či sa z nich môžeme učiť, ale či vôbec chceme.“ Je pohodlnejšie povedať si, že minulosť sa nás netýka, že patrí do múzeí, archívov a učebníc. No v skutočnosti ju nosíme so sebou každý deň, v jazyku, v hodnotách, v zákonoch, ale aj v predsudkoch a strachoch, ktoré sa v spoločnosti neustále vracajú. Minulosť nezmizla, len zmenila podobu. Ak ju nepoznáme, nedokážeme rozpoznať, keď sa jej chyby opakujú. A ony sa opakujú, sú len v nových šatách.

Úloha dejepisu by preto nemala spočívať iba v zapamätaní dátumov a mien, ale v pochopení súvislostí a príčin. Učiť sa históriu znamená učiť sa rozmyšľať nad tým, prečo sa ľudia v určitých situáciách rozhodovali tak, ako sa rozhodovali, aké mali možnosti, obmedzenia. Práve v tomto spočíva jej výchovný rozmer. Dejiny nás vedú k empatii, k schopnosti vidieť svet očami iných ľudí a iných generácií. Učia nás, že zlo nevzniká náhle, ale postupne, nenápadne, často z ľahostajnosti, ticha a nezáujmu. Zároveň nám dejiny dávajú nádej. Pripomínajú, že aj v temných obdobiach sa vždy našli jednotlivci, ktorí mali odvahu postaviť sa proti nespravodlivosti, brániť pravdu a ľudskú dôstojnosť. Príbehy takýchto ľudí nás môžu inšpirovať aj dnes, v každodenných situáciách, keď sa rozhodujeme, či budeme pasívni, alebo sa ozveme.

Ak chceme, aby mala história pre nás skutočný zmysel, musíme ju prestať vnímať ako mŕtvu minulosť. Dejiny sú otvoreným príbehom, ktorého ďalšie stránky píšeme my sami. Každá generácia nesie zodpovednosť za to, aký odkaz zanechá tej nasledujúcej. História nás

učí, že svet sa nemení sám od seba, menia ho ľudia. A preto aj my máme možnosť rozhodnúť sa, či budeme len tichými pozorovateľmi alebo aktívnymi tvorcami budúcnosti. Práve v tomto spočíva hlboký význam výroku „*historia magistra vitae*“. Nie v tom, že nám dáva hotové odpovede, ale v tom, že nás učí pýtať sa, pochybovať, premýšľať a niesť zodpovednosť za svoje rozhodnutia.

Kto je vlastne autorom tohto výroku? Marcus Tullius Cicero, významný rímsky rečník, filozof a politik. Tento výrok sa objavuje v jeho diele O rečníkovi. Cicero týmto výrokom vyjadril presvedčenie, že poznanie minulosti je nevyhnutné pre pochopenie prítomnosti a pre múdre rozhodovanie v budúcnosti. Pre Cicera dejiny neboli len záznamom udalostí, ale morálnou školou života. Preto berme si príklad a skúmajme minulosť!